

(внутрішній віраж, прямовисний віраж, віраж з втратою висоти, час увіходження у віраж та ін.).

Для термінологічного мікрополя “фігури пілотажу” характерні ті ж самі парадигматичні зв’язки термінів і терміносполучень, що і для всіх термінологічних блоків і рядів мікрополя “політ ЛА”.

Зроблений за допомогою методу компонентного аналізу структурно-семантичний аналіз авіаційних термінів переконливо доводить, що макрополе “рух літального апарата” є вагомим і типовим для цілісної системи авіаційної термінології української та російської мов, дозволяє визначити його типові риси та специфіку, представити цей фрагмент авіаційної лексики у вигляді стрункої, ієрархічно організованої системи, кожному компоненту якої належить відповідне місце в термінологічному ряді, блоці, мікрополі і, нарешті, у макрополі.

Структурно-семантичний аналіз фрагмента авіаційної терміносистеми - макрополя “рух літального апарата” – показав специфіку семантичних, парадигматичних і дериваційних зв’язків. Основними видами співвідношень між термінами є гіпонімія (рід – вид), супідрядність на одному рівні, парціація (частина – ціле), антонімія, градація, синонімія.

На матеріалі авіаційної термінологічної бази знань й аналізу понятійної та словотвірної структури відповідних авіаційних термінів розроблена модель даного фрагмента авіаційної терміносистеми, яка подана графічно у вигляді ієрархічно й асоціативно супідрядних мікрополів, термінологічних блоків та рядів, що сприятиме вирішенню завдань формалізації і комп’ютерного подання родовидової ієрархії термінів авіаційної галузі знань.

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ: ПРОЕКТ РЕЙЛЛЕКСИК

© Едіт Ганиш, Світлана Ісаєнко, 2000

Київський інститут залізничного транспорту

Проблема створення української термінології не тільки не втратила своєї актуальності, а й досі залишається одним з провідних напрямків розвитку лексичної системи української мови. Для багатьох галузей знань, особливо технічного спрямування, є характерними значні прогалини у терміносистемах, обумовлені особливими умовами становлення і розвитку цих специфічних підсистем словника. Як результат - нагальна потреба у підготовці відповідних словників, яку гостро відчувають як власне фахівці у цих дисциплінах, так і ті, хто мають справу з перекладом технічних текстів з іноземних мов на українську. Багато в чому проблема ускладнюється тим, що вже існують загальноприйняті міжнародні терміносистеми, і держави, що прагнуть зайняти гідне місце у науково-технічному прогресі, мають долучати до цих міжнародних систем відповідні розробки на своїх мовах. Бути представленим у таких міжнародних лексикографічних виданнях – це означає бути залученим до всесвітнього технічного розвою і мати визнаний престиж у відповідній галузі знань. У зв’язку з цим завдання філологів, особливо тих, хто безпосередньо працює з фахівцями (як перекладач, як викладач), спрямувати свої наукові дослідження саме на розробку терміносистем на базі існуючих міжнародних взірців.

Проте створення словника у традиційному розуміння – це вже не кінцевий етап, а лише один з етапів. Кінцевим результатом сьогодні має бути створення термінологічної бази на машинних носіях (лазерних дисках), яка б поєднувала тлумачний (з контекстом та графічними прикладами), перекладний, синонімічний та граматичний словники. Саме цю концепцію було покладено в основу проекту РейлЛексик (залізнична лексика). Шістдесят років тому, коли роботу над ним тільки було розпочато, йшлося про створення словника у класичному розумінні цього слова. Проте швидкий розвиток електронно-обчислювальної техніки, нові можливості, які вона запропонувала з точки зору накопичення, обробки та зберігання інформації, комп'ютеризація залізничного транспорту забезпечили умови для переходу на використання машинних носіїв і запровадження новітніх технологій у лексикографічну практику. Специфіка даного проекту полягає і в тому, що він дає можливість постійного збагачення бази даних як шляхом представлення в ньому нових розробок у галузі залізничної науки, так і шляхом залучення мовного матеріалу нових мов - мов країн, які стають членами Міжнародного Союзу Залізниць. Саме тому участь України у цьому проекті сприятиме вирішенню багатьох проблем формування залізничної термінології і особливо використання її при перекладі, в тому числі машинному.

РейлЛексик сьогодні – це база даних залізничної термінології на лазерних носіях, яка нараховує 16 000 термінів на 15 європейських мовах (англійська, голландська, датська, есперанто, іспанська, італійська, німецька, польська, португальська, румунська, угорська, фінська, французька, чеська, шведська). Всі терміни класифіковано відповідно до 102 предметних областей залізничного транспорту. Для кожного терміну подано переклади, синоніми та граматичний коментар. 2 500 основних термінів супроводжуються визначеннями. Багато термінів мають пояснення та зразки контексту для уточнення свого значення. Для доступу до терміносистеми розроблено спеціальні комп'ютерні програми пошуку. Пошук за абеткою дає можливість вибрати термін із загального переліку термінів бази даних. Пошук за поняттям дає можливість визначити всі сфери, де може вживатися цей термін. Розроблена технологія є надзвичайно гнучкою і дозволяє вносити нові терміни, уточнювати, змінювати і доповнювати існуючі. Новим етапом у розвитку цієї міжнародної термінологічної програми є розробка інтернетівської версії, на вебсайті якої міститиметься вже 19-мовний словник (поряд з мовами, представленими на лазерному диску, він включатиме словацьку, японську, сербську та російську).

Поява на карті Європи нових держав на терені колишнього Радянського Союзу стала поштовхом до більш активної участі представників залізничного транспорту цих держав у роботі міжнародних організацій, зокрема МСЗ та його комітетів і робочих груп. Не залишається поза увагою керівних органів і суто лінгвістична робота, пов'язана з формуванням термінології національними мовами. Зараз проводиться робота по включенню в базу даних естонської, латвійської, литовської, російської мов.

Відсутність розробок української залізничної термінології, яка б враховувала стандарти МСЗ, є чинником, який серйозно ускладнює переклад матеріалів на залізничну тематику, що надходять з міжнародних організацій, стримує інтеграцію залізниць України в Європейську транспортну систему, перешкоджає активній співпраці з представниками залізничних підприємств інших країн світу.

30 липня 1998 року в Парижі відбулося робоче засідання Групи термінології МСЗ, в роботі якої вперше взяли участь представники України. Працівники Центру

документації МСЗ провели демонстрацію можливостей програмного забезпечення для введення і корегування термінологічної бази, надали пояснення щодо способів його установки та методів перекладу термінів на українську мову. Укрзалізниці було надано також термінологічну базу та зразки програмного забезпечення.

Таким чином, питання розробки автоматизованого словника української залізничної термінології є не тільки актуальним з власне наукової точки зору, а й набуло загальнодержавного значення, ставши одним з провідних завдань щодо діяльності Укрзалізниці на міжнародній арені.

Вирішення цього завдання планується здійснити наступним чином. Фахівцями з основних мов: англійської як мови міжнародного спілкування, французької як офіційної мови Міжнародного Союзу Залізниць та німецької як мови, на якій виходить значна кількість науково-технічних робіт - буде здійснено переклад термінів та визначень на українську мову. Після цього буде проведено кореляційний аналіз відповідності обсягів термінів та понять, які ними позначаються, в українській мові та мовах, з яких здійснювався переклад. На цьому етапі планується активне залучення фахівців відповідних галузей залізничного транспорту і спеціалістів з стандартизації та термінології, які мають зробити свої експертні висновки як щодо власне професійної, так і лінгвістичної відповідності відібраного мовного матеріалу. Після проведення експертної оцінки та вирішення можливих спірних питань словник буде записано на диску та направлено на узгодження з Центром Документації МСЗ. Таким чином, буде зроблено перший крок на шляху запровадження української залізничної термінології у міжнародний обіг.

РОЛЬ ГРЕЦЬКИХ І ЛАТИНСЬКИХ ПРЕФІКСІВ У ТВОРЕННІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ

© Оксана Остапенко, 2000

Львівський національний університет

Словниковий склад сучасної комп'ютерної термінології є неоднорідний. Значна група термінів мають іншомовне походження, серед них є багато запозичень з англійської мови з латинськими чи грецькими префіксами. Деяка частина лексичних запозичень є, як правило, англійськими коренями (диск, блок, чіп) або англ. корінь + англ. суфікс: (сканер-scanner, принтер - printer, вектор - vector, скітер - skitter, сервер-server). Однак дослідження показало, що велика кількість комп'ютерної лексики має такі словотворчі моделі, в склад яких входять латинські або грецькі префікси з такими значеннями:

Грецькі:

1. auto- (само, автономно):
автовиклик - autocalling, автокодер (пристрій автоматичного кодування) - autocoder, автокореляція - autocorrelation, автоінформатор - autoinformator, автомонітор - automonitor;
2. dis- (протилежний до, не):
диплей - display, дискримінатор - discriminator, диз'юнкція - disjunction, диспетчер - dispatcher, дистриб'ютор - distributor ;
3. homo- (одно):
гомоморфізм - homomorphism;